

A BUDAPESTI PROSTITÚCIÓ SZABÁLYOZÁSÁNAK KEZDETEI

Budapest az ország életében nemcsak mint áru piac, de mint munkerőpiac is vezető szerepet játszott. A város szívó hatása mágnesként működött, vidékről érkező férfiak és nők egyaránt keresték a megélhetési lehetőségüket, így hatalmas embertömeget olvasztott magába.

A főváros a maga gazdasági teremtőképeségével társadalmi mobilitást és társadalmi munkamegosztást, városi rétegek kialakítását és különböző típusú foglalkozásokat hozott létre.

Azonban a nőimunkaerő-piac csak nagyon szűk választási lehetőséget nyújtott az elhelyezkedni kívánóknak, lehettek cselédek, napszámosok, mosónők, kofák, szabó- vagy kalaposnők, esetleg tanítónők, elhelyezkedhettek kézimunkaüzletben, divatáruüzletben, vagy vendéglőben, kocsmában, kávéházban, kávéházban dolgozhattak – és lehettek kéjhölgyek.

Egy fejlődő főváros sokrétű szolgáltatást biztosít lakóinak; a szabadidő eltöltésének nagyvárosi lehetőségét kínálja a szórakoztatóipar.

Ismerkedési, társalgási, információs lehetőséget nyújtottak a kocsma, kávéházak, majd később a kávéházak, valamint az egyéb mulatóhelyek: orfeumok, varieték, chantatok vagy énekes-helyek, tánciskolák és persze a bordélyok. Ezeken a helyeken a szórakozni vágyó férfiak egyedül és baráti társaságban alkalmi nőismerősökre és szexuális partnerre találhattak.

A prostituáltak száma állandóan növekedett, több tényező együttes következményeként, mint például a nők munkalehetőségeinek szűk köre, a városba áramló fiatal lányok tömege, cselédsorok előli menekülés és az a nagy kereslet, amely létrehívta a kéjelgési rendszer nem látható hálózatát, és ezzel szervező, öngerjesztő erővé vált az állandó „új áru” megszerzésére. A holdudvart alkotók: a felhajtók, kerítők, stricik, a szórakozóhelyek tulajdonosai jó kereseti lehetőséget láttak ebben a befektetés nélküli iparban. Megfelelő speciális módszerrel, lélektani és főleg anyagi ráhatással újabb és újabb lányokat csaltak el és kényszerítettek prostitúcióra.

Különböző helyeken és szinten működtek a prostituáltak: a kedveltebbek közé tartozott a kocsmá, ahol 2 főben limitálták rendezetileg a lányok számát, valamint a keleti élvezeti cikket áruló kávéházak, ahol a zöld babkávén és az iható forró feketén kívül két-három prostituált feladata volt a vendégek szórakoztatása. A bordélyházak ősei az ún. kéjnőtanyák voltak: 2-4 kéjhölgy együtt bérelt egy lakást, ahol vendégeiket fogadhatták.

Egyre több szó esett a prostitúció jelenségéről, társadalmi helyzetéről és létjogosultságáról. A viktoriánus közérkölciség és a tények, a valóság állt egymással szemben. Az addig tiltott, de titokban működő bordélyok, kéjnőtanyák, az utcán is megjelenő prostituáltak, a szexualitás vonzerejét kihasználó vendéglátó-ipari és szórakoztatóipari szolgáltatások, valamint az egyre jobban terjedő szifilisz – amely célzott gyógyszer hiányában gyógyíthatatlan betegséget idézett elő – arra kényszerítette a város vezetőit, hogy valamilyen központi intézkedéssel az „erkölcstelenség és a fertőzés” ellen fellépjenek.

Az addig „vad” prostitúciót szabályrendelettel kívánták visszaszorítani – együtt az egészségügyi intézkedésekkel a városi polgárok érdekének védelmében –, egyben rendszeres adót vetettek ki, és a rend fenntartása végett a bordély falai közé szorították a „társadalmi” szexualitást.

A Szentkirályi főpolgármester és Gerlóczy főjegyző által 1867. október 31-én kiadott szabályrendelet indoklásában a következő olvasható:¹

„A jelenlegi társadalmi viszonyoknál fogva a kéjhölgyek és bordelházak eltűrése, ámbár azok a közerkölcsiséggel homlokegyenest ellenkeznek, a kósza kéjelgésből különben a közegészségre háruló kóros következtések elkerülése végett szomorú kényszerűség lévén, szükséges olyan rendszabályokat alkotni, melyek által egyrészt a véték szemtelen gyakorlásából eredendő közbotrány elkerültessék, másrészt a közegészség veszélyei lehetőleg elháríttassanak. Megjegyezvén azt, hogy a kéjhölgyek és bordélytelepek tulajdonosai éppen e szempontoknál fogva mint ilyenek, erkölcstelen üzletük tekintetéből jogokat nem követelhetnek, s csak oltalomra tarthatnak számot.”

A bordélyban intézményesített kéjipart úgy is felfoghatjuk, mint a szexuális ipar céhes formáját, amelyet azért engedélyezhettek, mert ez a forma eleget tett a kor társadalmi igényének, vagyis egy megtűrt, de be nem olvasztható elkülönítési rendszer, ahol szinte olyan vasfegyelem uralkodott, mint egy börtönben. A kéjelgési aréna minden szereplőjének működési és mozgási területét és határait pontosan meghatározták, a rendőrbiztostól a főkapitányig vigyázták a rend betartását, vagyis ez az az ellenőrzött terület, ahol a szexipart zárt rendszerben, mintegy gettórendszerben működtethették.

Az ellenőrző rendőr mellé felsorakozott az orvos is, aki a mechanizmus egyik döntő szereplőjévé vált.

Csak a „felhasználó”, a mindenkori budapesti polgár, a legjobb férj vagy apa, „a szerető vagy vőlegény, foglalkozását tekintve diák, inas”, főkapitány vagy orvos, netán jegyző stb., azaz minden foglalkozási ág képviselője, a pénzes megrendelő – akinek igényére és főleg a pénztárcájára épül az egész szexipar – maradt ismeretlen és szabályozatlan.

Ez a rendelet mintegy 50 évig az alapját képezte a kéjelgés szabályának, amelyen a társadalmi igényeknek megfelelően csak kisebb változtatásokat végeztek.

Az alapos, terjedelmes, 5 részből, 81 paragrafusból álló, körültekintő rendelet kifinomultan igyekezett szabályozni a kéjelgés minden látható szereplőjének feladatkörét, munkaköri leírását a következőkben:

1. „A bordelházakról.”

E fejezetből a bordélyház működési szabályait ismerhetjük meg. Mindenekelőtt megszabta, hogy bordélytulajdonos csak harminc év feletti nő lehet. Az engedélyt a főkapitány adhatja ki a kerületi kapitány jelentése alapján, a fővárosi tanács előzetes jóváhagyásával. A szabálytalanságok esetén a főkapitány ideiglenesen saját hatáskörében a tanács beleegyezése nélkül bezáráthatja a bordélyt.

Budapesten a rendelet szerint 40 nyilvánosházat engedélyeztek meghatározott számú, 5-nél több és 15-nél kevesebb kéjnővel. Arra is vigyáztak, hogy a város kerületeiben közel egyforma számban adjanak ki engedélyt az egyenletes eloszlás miatt. Ebből kitűnik, hogy még nem alakultak ki a város jellegzetes mulatónegyedei, utcái, melyek a későbbi időszakokban oly jellegzetessé tettek bizonyos kerületeket, városrészeket, ahol a prostitúció koncentráltan megtelepedett.

A bordélyba felvett kéjnő nem lehetett 17 évesnél fiatalabb, és a tulajdonos köteles volt megvizsgáltatni belépéskor. A „türelmi bárcát” a kerületi kapitány, az orvosi igazolást a kerületi főorvos adta ki. Megjegyzendő, hogy a hatóság által kiállított működési igazolvány, vagyis a bárca „türelmi” jelzője a bordélyházak intézményével – elismerve ugyan, hogy azok kétségkívül szükségesek és elkerülhetetlenek – egyet nem értő városi vezetők erkölcsi szemléletét, véleményét tükrözi a „rendszer” meglétéről. Minden kéjnőt illető igazolványt a bordélytulajdonos magánál tartott. E függőségi viszony végigkíséri a bordélybeli kéjnőt a tulajdonossal szemben. A szabályrendelet szerint a bordélytulajdonos köteles volt a kéjnők rendszeres orvosi vizsgálatát ellenőrizni

és megtanítani őket az orvos által rendelt óvszerek pontos használatára. Megbetegedésük esetén kórházba kellett szállíttatni a lányokat s a kórházi bizonyítványt a kerületi kapitánynak elküldeni.

20 Ft-on felül nem hitelezhetett a tulajdonos, így a távozó lánnyal szemben sem lehetett ennél az összegnél nagyobb pénzkövetelése. Ez a rendelet azért volt fontos, mert a bordélytulajdonos vissza tudta tartani a sokszor távozni kívánó kéjnököt, illetve a hatóság segítségével meg tudta akadályozni a távozását azzal, hogy adósságba kergette. Meg is tett mindent azért, hogy a lányok minél többet költsenek. Szép ruhát, fehérneműt, ékszert vetetett velük.

A lányok a bordélyt csak engedéllyel hagyhatták el egy héten 1-2 alkalommal rövid időre, ezért a tulajdonosnő varrónőket, ruhaárusokat rendelt a bordélyba. Mivel vidékről a lányok többnyire az állomásról egyenesen a házba érkeztek, fogalmuk sem volt a pesti ruhaárakról. Általában a szokásos ár két-háromszorosát kérte el a lányoktól a madame, s gondosan ügyelt arra, hogy mindig legyen valami új, csábos ruha, amivel állandósíthatta adósságukat, távozni pedig csak az adósság megtérítése után lehetett – a kör így bezárult. Sok panasz merült fel a bordélytulajdonosok pénzkövetelésével kapcsolatosan, ezért limitálták a kölcsönzés összegét. Az e feletti összeget már csak per útján követelhetette vissza a kölcsönadó.

A tulajdonos köteles volt a használt ruhadarabjait távozáskor kiadni a lánynak. Hogy mennyi pénz maradt a ház bevételeiből a kéjnöknek, az attól függött, hogy a kapitány hogyan határozta meg azt a hányadot, amennyi a lakás, az ágyhasználat, a mosás, az étkezés, a takarítás levonása után maradt.

Rendkívül figyelemreméltó az a szabály, hogy a házban hangos zene nem szólhatott, szeszes italt nem lehetett felszolgálni, az utcai ablakokat lefüggönyözve kellett tartani. Azaz: a bordélyházat markánsan el kellett választani a szórakoztatóipar és vendéglátó-ipar egyéb intézményeitől. Ez a szeparációs elképzelés volt hivatott megakadályozni a hivatásos prostitúció és a félprostitúció, az alkalmi prostitúció (például felszolgálónők, pincérek stb.) összemosódását.

A bordélytulajdonost egészségügyi ellenőrzéssel is megbízták: „köteles naponta reggeli órákban az orvosi vizsgálat napjait kivéve, hölgyeit megvizsgálni és ha betegséget gyanítana, a kerületi főorvosnak azonnal jelentést tenni, a nőt pedig az orvosi vizsgálat megtörténteig a férfiérintéstől eltartóztatni.”

A szabályok be nem tartásáért 100 Ft-ig terjedő büntetést szabhattak ki. A kéjnök engedetlenségéből eredő esetleges panaszokat a kerületi kapitány intézkedései orvosolták.

2. „A kéjhölgyekről.”

Ez a rész a kéjnök kötelességeit, jogait, büntetését tartalmazza. Ahhoz, hogy egy nő a kurtizánok ősi mesterségét űzhesse, a kerületi tisztí főorvosnál kellett jelentkeznie, aki bizonyítványt állított ki egészségi állapotáról, azután a kerületi kapitányság névsorba vette, és megkapta a türelmi bárcát. Ez a két okirat volt szükséges hivatásos működéséhez. A fertőzések megátlására előírt óvó rendszabályokat szigorúan be kellett tartania. A négynaponkénti kötelező vizsgálatért a kerületi főorvosnak 25 krajcárt, ha a lakásán végezte, akkor 50 krajcárt kellett fizetnie, míg annak elmulasztásáért 50 forintig terjedő bírságot szabhattak ki rá, dologházba kerülhetett, és eltoloncoltathatták. A kéjnök személyi védelme érdekében a szabályrendelet szerint panaszt tehetett a kerületi kapitánynál erőszakos bordélytulajdonosa vagy a durva intézkedő rendőr ellen. Csakhogy a bordély területét a tulajdonos engedélyével nem hagyhatta el, hiszen rabként kezelték, s minden igazolványa a madame-nál volt. Így a kéjnök személyes védelme csak a törvényalkotók álszent lelkiismeretének megnyugtatótását célozta, a gyakorlatban természetesen használhatatlan maradt.

3. „A kerületi főorvosok és a kerületi tisztí főorvos teendőiről.”

A kerületi főorvos a négynaponkénti vizsgálatot a bárcába bejegyezte (déli 1 óráig), az esetleges megbetegedést a kerületi kapitánynak azonnal jelentette, a beteget kórházba küldte.

Felettesét, a tiszti főorvost havonta tájékoztatta a jegyzőkönyv szerinti állapotról rövid, szám szerinti kimutatásban. A tiszti főorvos ügyelt a kéjhölgyek egészségére, a személyi és a bordélyokban történt változásokat a főkapitánnyal közölte. Amennyiben a kerületi főorvos napi vizsgálatának száma meghaladta a húszat, akkor segédet rendelhetett a tiszti főorvos, ha a kerületi főorvos ezt nem igényelte.

Az orvosok lassan túlterheltek lettek az egyre nagyobb számban megnyíló bordélyok miatt. A rendőrség úgy döntött, hogy a kerületi halottkémek is folytathassák a kéj nők heti kétszeri vizsgálatát. Az eddigi 14 orvos helyett így 29 főre növekedett az új orvos rendőrök száma.

Természetesen érdekellentét alakult ki a rendőr orvosok és a halottkémek között, valamint az ügy eljárási menete kapcsán a rendőrség és a fővárosi közgyűlés, vagyis a polgármester és a rendőrkapitány között az egymáshoz való hatalmi viszony ellentéte kiéleződött.²

A heti kétszeri vizsgálat például az I. kerületben – ahol 60 kéj nő volt bejelentve – 25 krajcár vizitdíjjal számolva évenként 3120 forint bevételt jelentett a vizsgálóorvosnak. Statisztikai adatok szerint 1873-ban a főpolgármester fizetése 3000 forint, az alpolgármesteré 2400 forint, a kerületi főorvosé 800 forint, a kerületi orvosé 500 forint, a halottkémé 400 forint, a kerületi bábáé 200 forint, a rendőrfelügyelőé pedig 600 forint volt.³ Tehát a kéjipar által nyújtott heti, évi orvosi szolgálatból befolyó vizsgálati díj komoly jövedelmet jelentett az orvosnak is.

4. „A kapitányi hivatalok teendőiről.”

A kerületi kapitányok feladatköre a kéjelgésből eredő nyilvános botrányok megakadályozása és a közegészségi szabályok végrehajtásának ellenőrzése, valamint az ezzel kapcsolatos adminisztráció vezetése. A szabály részletesen előírja, hogy mit kell tartalmaznia a kapitány által kiadott ingyenes türelmi bárcának. Ezek a következők: név, személyes leírás, életkor, lakás. Szemlelap, melyen két hónapon keresztül kell vezetni a rendszeres orvosi vizsgálatok eredményét, az orvosi és rendőri rendszabályokból egy példány. A bordélytulajdonos is türelmi bárcát kap, amely szinte ugyanazokat az adatokat és rendszabályokat tartalmazza.

Addig, amíg a kéj nő és a bordélytulajdonos a rendszabályokat betartották, rendőri oltalom alatt álltak. A kapitány feladatának egyik része volt a vonakodó beteg kéj nőt kórházba vinni kényszergyógykezeltésre.

A főkapitány hatáskörébe tartozott a kerületi kapitányok munkájának ellenőrzése, a kimutatások, lajstromok ellenőrzése, és egyedül az ő joga volt a bordélyok engedélyezése. A bordélyházak engedélyét 1000–3000 forint, az éjjeli tánclokálokét 1000, a női személyzetű éjjeli kávéházak engedélyét pedig 500 forintért lehetett hivatalosan megkapni. A szabályok be nem tartásának büntetése: pénzbírság, dologház, eltoloncolás, valamint bűnvádi eljárás lehetett.

5. „A kerületi rendőrbiztosok teendőiről.”

A rendőrbiztosok teendői közé tartozott, hogy ellenőrizzék a bárcák érvényességét, az előírások betartását, és fellépjenek a közbotrányok megakadályozása érdekében.

A szabályrendelet, bár bizonyos pontjai kétségtelenül helytállóak voltak, a prostitúció átfogó szabályozására alkalmatlannak bizonyult.

A jogalkotó az üzletszerű kéjelgést egyszerűen csak a bordélyokban képzelte el, mivel a rendőri ellenőrzésnek ez volt az egyetlen lehetséges színtere, zárt egysége, amely felügyelet alatt állt. Alternatívával, a magánkéj nővel és főként a titkos kéj nővel nem foglalkozik a rendelet. Értelemszerűen nem tud mit kezdeni az alkalmi prostitúció intézményével. A rendelet nem foglalkozott a leánykereskedelemmel, a kerítés szabályaival sem, egyszerűen kihagyta ezt a nehezen megfogható, de adóztható és büntethető tevékenységet. Pedig minden bordélyos ügy jutott „friss áruhoz”, hogy a kerítők segítették a jól szervezett rendszeren keresztül.

Állandó árucseré alakult ki a kerületek, városok és országok bordélyai között: a kerítők, felhajtók rendre szállítottak újabb és újabb lányokat.

A lányok rekrutálásának egyik módja az volt, hogy kerítők járták a kórházak bujakóros osztályait, s a gyógyulófélben lévő lányokat rábeszéltek, hogy lábadozás után bízzák rájuk életüket és szerencséjüket, cserébe jó helyet biztosítanak számukra.

Természetesen zömmel a nagyon alacsony osztályokból kikerülő lányok akadtak fenn a kerítők hálóján: olyanok, akiknek kórházi ápolásra nem volt pénzük, az állam viselte gyógyításukat, párna sem jutott a fejük alá. Teljesen kismimizettek és kiszolgáltatottak voltak, könnyen ráálltak a csábító ajánlatokra.

Az 1870-es népszámlálás szerint Pesten 274 bejelentett kéjő dolgozott,⁴ akik közül 42-en idegen származásúak voltak, ebből 38-an Ausztriából érkeztek.⁵

A szabályrendelet szerint minden kéjő megkapta írásban a rendszabályt, azonban a fent említett 274 kéjő 53%-a (144) analfabéta volt. Érdekes módon az összeírásban szerepel egy 14 éves, engedéllyel rendelkező prostituált akkor, amikor az alsó korhatár a szabályrendelet szerint 17 év volt.

A bordélyok adózása két adónemből tevődött össze, egyrészt az állami adóból (á), mely az állami kincstárba ment, másrészt a községi pótlékból (k):⁶

	Belváros	Lipótváros	Terézváros	Józsefváros	Ferencváros
á	2218,03	–	180,93	317,25	69,86
Összesen					278 607 Ft
k	443,61	–	3619,00	63,45	392
Összesen					55 729,00 Ft
bordélyok száma:	1	–	3	2	15
Összesen					21

Természetesen a Belvárosban fizették a legmagasabb adót, ahol a bordélyszám 1, ellentétben a Lipótvárossal, ahol egyetlen bordély sem működött hivatalosan, viszont a Ferencvárosban – ahol a legtöbb bordélyt, szám szerint 15-öt találunk – a befizetett adó a legkevesebb volt. Különböző városrészek különböző fizetési kategóriájú igényeket elégítettek ki szolgáltatásaikkal, a Ferencváros olcsó volt.

A községi pótlék jóval alacsonyabb volt, mint az állami adó, amelyből az következik, hogy nem a város nyereszkedett elsősorban a dolgon, hanem az állam. Így nem volt érdeke a városnak a szigorú rendeletek betartatása. Az 1870–74 közötti bordélyadó a fővárosban a négyszeresére emelkedett, amely az egyre növekvő és terebélyesedő szexipart jelenti.

Ezek az adatok ellentmondanak annak a ténynek, melyet Weisz Dezső fogalmaz meg röpiratában.⁷ A fővárosi törvényhatósági képviselő interpellációt nyújtott be, melyben szóvá tette az elszaporodott engedélyek, vagyis a bordélyok és a prostituáltak nagy számát. Válaszában a polgármester helyeslően fogadta az interpellációt, s úgy gondolta, hogy az 1867. törvénycikk határozatait – „mivel végrehajtásuk nem járt kedvező eredménnyel, noha erről több ízben értekezett a főkapitánnyal” – felülbírálják és kiegészítik. A kerületi hivatalos adatok szerint 143 bűnfészek eltávolítását kérték. Ha 143 kéjtanyával több van a 40 megengedettnél, és minden tanyára 3–5 kéjőnt számítunk, akkor a bejelentett 800 kéjővel ellentétben háromszor annyi dolgozik.⁸

Mi lehet az oka a pontatlan statisztikának, illetve annak, hogy az adatok nem felelnek meg a valóságnak?

Az elhallgatott, be nem vallott jövedelem, a feketepiac, a titkos kéjelgés. A gyakorlatban oly gyakran megvalósuló érdek-összefonódást nyomon követhetjük a hatalmi visszaélésekben, ugyanis a hatóság ellenőrző jogánál fogva és a keleti baksisrendszer szerint érvényesítette különböző szinten és különböző áron a hatalmát, engedélyező vagy tiltó lehetőségeit.

Elfogadott tény volt, hogy a „szegény poroszló” – a kerületi rendőrbiztos – szívesen megiszik egy pohár grogot vagy pálinkát ingyen, és szívesebben fogad el 10–15 krajcár borralalót, mintsem hogy bekísérjen egy kéjhölgyet. Az ellenőréssel megbízott tisztviselők a kerítők által adott jövedelemkiegészítés miatt új „intézetek” felállítását nem akadályozták.

A háziurak vélt vagy valós erkölcsi aggodalmának eloszlataésért jóval több bért fizettetnek a bordélybérleőkkel. Ezért fordulhatott elő, hogy a Fővárosi Közmunkák Tanácsa a legtöbb házát bordélyosoknak adta ki.

„Tagadhatatlanul élénk forgalmú a Sugárút, a Neptunfürdő és a 18-21 számú házak főbordélyai: a Fővárosi Közmunkák Tanácsáé. A Két szerecsen utcának minden boltjában a prostitúció települt meg. Azok közül csak a 21., 31., 33., 35., 42. számúakat említtem fel, melyek tulajdonosai ismét a Fővárosi Közmunkák Tanácsa. A Révay utcában 2. sz. alatt, és még sorolhatnám...” – mondja felháborodottan Weisz Dezső, „hiszen ezeket a kisajátított házakat a tanács az adófizető polgárok közcélokra összegyűjtött pénzéből vette”.

A hatalom egyrésztől látszólag elítélte az erkölcstelenséget, más résztől azonban csak az érdekelte, hogy az adók hiánytalanul befolyjanak, hogy miféle üzleti haszonból, az mindegy volt. A nyilvánosságra került botrányokat éppen ezért elsimították, s minden maradt a régiben.

A bárcák kiadása korlátlan a rendőrségen, és a papírok hitelessége is hagy némi kétséget. „Csalás az egyik oldalon, de a másikat sem kell féltetni. A bárcák kiváltása kötelező, de ki tudja ellenőrizni, hogy bemutatáskor „Fájinak, Pepinek, Nettinek vagy N. asszonynak hívják-e az illetőt. A lány felmutatta a bárcát s azzal passiert.”

A hatalommal való visszaélések legpregnansabb példája a főkapitány, Thaisz Elek pere, aki lelkiismeretesen kívánta megismerni a reá bízott területet, többek között a kéjelgést, bordélyt, az ezzel kapcsolatos éjszakai életet. Kinevezése után (1869) sorra járta a pesti éjszaka különféle szórakozóhelyeit, mígnem Linzer Antal „tánciskolájában” megismerkedett a tulajdonos feleségével, Linzernével, Reich Fannyval, aki akkor kasszírő volt férje kétes hírű táncanodájában.⁹ Rövid időn belül a szépséges és kacér Linzernéből Thaiszné lett. De a volt Linzer család és Linzer leánytestvére, Weinbergerné kellemetlenné vált a főkapitány számára. Linzert nagyon rövid úton félreállította, hiszen rendelkezésére állt a főkapitányi eszköztár, ám felesége volt rokonságát nehezebb volt elsöpömi, hogy ne zavarjanak és ne emlékeztessék állandóan a főkapitányt korrupsziójára és arra, hogy az erkölcstrendészeti ügyeket a felesége jó terepismereti információi szerint rendezzi. Felesége exsógórat, Weinberger Adolfot egyenesen a megélhetésétől akarta megfosztani.

Weinberger kávéháza, mint ebben az időben minden éjszakai hely, csak meghatározott ideig lehetett nyitva. Azonban a tulajdonosnak – vendéggöre igénye szerint –, ha tovább kívánt nyitva tartani, záróraengedélyt kellett kérnie. Weinberger addigi működése alatt, míg nem volt a főkapitány útjában, több mint 110 engedélyt kért, de egy hirtelen ellenőrzés alkalmával az engedélyek vélt hiánya miatt egymást követő napokon 20, 30, 40 forint bírságot és fogságbüntetést szabott ki rá a főkapitány, annak ellenére, hogy a panaszos a hivatali utat betartva a főpolgármester vizsgálatát kérte az ügyben.

Az utóbbi utasította a kapitányt, hogy a városi tanácshoz terjessze be jelentését, a büntetést pedig függessze fel. A főkapitány azonban nem engedelmeskedett hivatali előljárójának.¹⁰ Hamis tanúkat állított, vagyonbiztonság elleni intézkedéseket foganatosított, hogy elérje célját.¹¹ A főügyészi vádirat összegzése szerint a főkapitány törvényhatósági jogát és hatalmát „elmellőzte”, megsértette, a városi tanács és a főpolgármester mint törvényes felsőbbség határozatainak nem engedelmeskedett, hivatali jogán és hatalmán túlterjeszkedett, hivatali hatalmával visszaélt, a városi

polgárok személyi és vagyoni jogát megsértette. Így tehát az ügyész kérte Thaisz főkapitányi hivatalából való elmozdítását.¹² A bíróság végül Thaiszt felmentette, azaz a főkapitány megmaradt a helyén, és ilyen körülmények között „örizte a tiszta erkölcsöt” a városban. Több emberöltő után nem is ítélt meg, hogy mennyire volt szó korrupcióról és hatalmaskodásról, érdekek összefonódásáról és ellentétéről, mennyire az önkormányzat és a rendőrség közötti hatalmi villongásról. A bordélyok szabályrendeletét főkapitányi kezdeményezésre módosították. Az 1870. nov. 26. 38.191. sz. tan. határozat szerint minden kéjőnnek, aki bordélyba kíván lépni és türelmi bárcát kér, a főkapitánynál kell jelentkeznie, ennek engedélyezése kizárólag a főkapitány joga.¹³ (Ez egyben a rendőrségen belüli hatalomkoncentrációt is erősítette). Így érthetővé vált, hogy Thaisz minden kéjőnt név szerint ismert, rossz nyelvek szerint közelebbi kapcsolatba is került velük.

A gomba módra szaporodó mulatók, lokálok, bordélyok és kéjőntanyák a lányok nagy felvevőpiacát jelentették. A leghíresebb mulatók tulajdonosai: Luft Resi (Grünfeld Teréz), Krebs Emi, Komáromi Róza, Kovács Zsuzsa, Horváth Juczi és Rösler Mária voltak.

A rendőrség által előállítottak javarészt szobalányok, cselédek, elárúsítónők és munkásnők voltak, akiket este, táncmulatságból hazajövet csíptek el. Állítólag nemegyszer előfordult, hogy csinos és „még alig romlott teremtések” némely „schubbcomissar” útlegekkel kényszerített arra, hogy „bevallja” prostituált voltát. Ha az illető megfélemlítve igent mondott, rögtön egy kerítő kezére játszották. Ha pedig ellenállt és tagadott, a büntetett prostituáltak közé csukták, akik hamar felvilágosították, hogy legjobb lesz, ha mindent ráhagy kihallgatójára, és önként elfogadja a neki szánt prostituált szerepet, különben még jó ideig szenvedheti a detektívek korbácsütéseit, és gyakran látja viszont a csavargó nők börtönét.¹⁴

Ügynökök hálózta be a vidéket, és a szép lányokat jó állás reményében Pestre csalták. Kerítők posztoltak a szülészeti intézetek előtt, és a leányanyákat rábeszéltek, hogy fogadják el behízelt segítségüket. Másik lehetőség a közkórházak bujakórosztályán adódott, ahova a beteg kéjőnket kényszergyógykezelésre vitték. Gyógyulás után – a korabeli dokumentumok tanúsága szerint – jó hely reményében könnyű volt a kerítőnőknek magukhoz édesgetni az egyedül, szerencsétlenül, lassan gyógyuló lányokat.

A lányokkal való kereskedelem bordélyokon belül és az országon kívül az egyik legvirágzóbb iparágá fejlődött. Az európai leánykereskedelem egyik fontos központja Budapest lett.

A nemzetközi leánykereskedők előtt ismert volt mind a budapesti rendőrség gyengesége, mind a magyar nők szépsége, temperamentuma, és főleg az olcsósága. A nemzetközi forgalomba nemcsak bordélyokból kerültek a lányok, hanem nevelőnők, kasszírők, pincérlányok soraiból is tobozta az „árut”. Színésznők, énekesnők, artistanők a kirívóan jó kereseti lehetőség reményében mentek külföldre.

Bár az 1869. október 1-jén hozott 3690. számú belügyminisztériumi rendelet szerint a „Keleti bordelházaknak magyar nőkkeli népesítésének meggátlása iránti szabvány szerint 500 forint pénzbírság és elzárással járó tevékenység” a „fehérrabszolga-kereskedelem” büntetése, a sikeres feljelentő csupán 40 forintnyi jutalmat kap. A keleti üzletet azonban egyáltalán nem befolyásolta ez a rendelet,¹⁵ mert sorra kötötték az üzletet a Lukács uszoda kertjében, s 4–5 fős csoportokban szállították a lányokat külföldre. Többnyire hajóval a Dunán, amíg az országot el nem hagyták.

A legnagyobb problémát a gondosan, a legapróbb részletekig kidolgozott működési szabályokon kívül rekedt személyek, a bordélyon és törvényen kívüli prostituáltak okozták a bordélyrendszer őreinek, ezek az úgynevezett titkos prostituáltak, akiknek a száma a szabályozottakhoz képest tízszeres volt. Az évi jövedelem, melyet a szabályozott prostitúció működése jelentett a városnak és a rendőrségnek, a titkos prostitúció révén végül is adózatlan, az adó pedig szabályozatlan maradt. Nemcsak a bordélyházakban működő prostituáltak a társadalom „kollektív bűnösei”, hanem a nagy létszámú titkos prostituáltak, a megfoghatatlan, feketepiacon dolgozó „fehér rabszolgák” is.

A város egyesítésének időszakában bevezetett kéjelgési szabályrendelet a prostitúció körüli problémákat nem oldotta meg, a „gettóba zárt” bordélyprostitúció hosszú távon nem váltotta be a hozzá fűzött reményeket. E céhes működés keretét szétfeszítette az az igény, hogy a szórakoztatóipar fellendítése érdekében kilépjen elzárt formájából. A szexuális szokások változása, a házasságon kívüli szexipar oly sokrétűvé vált, hogy a bordélyokba szorított szexuális szolgáltatás csak kis szeletévé vált ennek az egyre terebélyesedő iparnak.

JEGYZETEK

1. Szabályok a kéjelgés-bordelházak(!) – és kéjhölgyekről. Pest (ny. n.), 1867.
2. Fővárosi Levéltár, Magy. Kir. Rendőrség, ált. irat., leánykereskedés 10193/1877.
3. KÓRÖSI József: Pestvárosi jövedelmi és adótanulmányok az 1870-es adatok alapján. Budapest, 1873, 72–73.
4. KÓRÖSI, i. m. 253.
5. KÓRÖSI, i. m. 283.
6. KÓRÖSI, i. m. 44–45.
7. WEISZ Dezső: A prostitúció kérdése Budapesten. Nyílt szózat a férfiakhoz. Budapest, 1878.
8. WEISZ, i. m. 19.
9. KEMÉNY Gyula: Hungaria. Budapest, 1903. 72.
10. Pest-Pilis és Solt T. E. Megyék Tekintetes Központi Polgári Törvényszékéhez... Pest, 1868. 21.
11. Ibid. 41.
12. Ibid. 46.
13. KEDVESSY Gyula: Az országos és pestvárosi rendőri szabályrendeletek. Pest, 1872, 206.
14. KEMÉNY, i. m. 85.
15. B. M.1869/3690 sz. rendelete

BUZINKAY GÉZA
BUDAPESTI KARIKATÚRÁK

A karikatúrák – tágabban az összes „tisztetlen” sajtómegnyilvánulás és a viccek – fontos információkat rejtenek magukban azon kívül, hogy szórakoztató formában nyilvánítanak véleményt a közügyekről és szereplőikről. Leplezetlen formában hozhattak a közvélemény tudomására közéleti kérdéseket, amit a komoly véleménysajtó politikai szempontjai miatt nem tehetett meg.¹ Ebből a szempontból az élclap jó két évtizedes előzménye az 1880-as évektől kialakuló bulvársajtónak. A karikatúráknak különleges nézőpontja is volt: az átlagember – történetibb kifejezéssel élve: a kispolgár – köznapi szemléletének nevezhetjük.

A karikatúra grafikai eszközökkel ugyanazt teszi, mint amit a vicc szöveges megformálással,

1. kép. (1.4.2.) Jankó János: Új házasság, Borsszem Jankó, 1872.